

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Чорного Романа Володимировича «Екологія культури як феномен гуманізації сучасного соціокультурного простору», подану на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури

Дисертаційне дослідження Р.В. Чорного присвячене аналізу екологічної культури як дієвого фактору самозбереження соціокультурного потенціалу цивілізації *Homo sapiens*. Глобалізація як загальна настанова культуротворчості спонукає до пошуку форм гуманізації та гармонізації тих процесів, які відбуваються в культурі ХХ–ХХІ століть. Дисертація є актуальною розробкою молодосліджуваної теми, орієнтована на синтез міждисциплінарних досліджень. Йдеться про соціальну стратегію передбачення майбутнього, зокрема екомайбутнього, що знайшло детальний аналіз в київській філософській школі кінця ХХ століття в роботах М.Кисельова, Т.Гардащука, К. Зарубицького та ін. Метаекологічна парадигма презентує проект екології культури як дієвий та евристичний підхід щодо реконструкції цілісності культури як антропологічного феномену.

Дисертант плідно працює з поняттями «системогенез» та «культурогенез». Концепція системогенезу належить П. Анохіну, якій довів, що будь-яка функціональна система як цілісність її підсистем акумулює різночасові темпоральності, підсистеми проєктують майбутнє в режимі передбачення майбутнього як власного проєкту. Цей феномен дослідник назвав «гетерохронією». Механізм передбачення майбутнього П. Анохін пов'язував з акцептором дії. В соціумі мова йде про феномен соціальної дії, який в соціології досліджував М. Вебер. Системогенез в просторі культурних інновацій інтерпретується як культуурогенез. Так, зокрема Е.Морен висунув екосистемну парадигму – «за межами холізму та антихолізму», що намагається гармонізувати як адаптивний принцип системогенезу, так і

креативні інтенції, орієнтовані на особистісні ініціативи суб'єкта культуротворення.

Автор звертає увагу на світоглядно-модельні кореляції філософської рефлексії та культуротворчості, зокрема звертається до українського бароко, стилю модерн, авангарду як до екосистемних реляцій цілісності людини. В цьому, на наш погляд, полягає антропологічний модус гуманізації сучасного соціокультурного простору як певна регенерація втраченого культурно-історичного потенціалу в українській культурі початку ХХ століття. Отже, носієм світоглядної філософсько-антропологічної орієнтації суб'єкта культури визначається рефлектуючий суб'єкт творчого процесу. Ця філософська настанова дослідження є актуальною, саме тому ця робота є евристичною розвідкою інтерпретації екологічної культури як креативного феномену культурогенезу.

Наукова новизна дисертації Р. В. Чорного визначається тим, що у цій роботі визначено філософсько-антропологічний аспект конструювання соціокультурного простору, який має суто соціологічні риси в дослідженнях З. Баумана, П. Бергера та Т. Лукмана, що є актуальним в складний період переходу від посттоталітарної моделі соціуму в Україні до демократичної.

В історіографічному підрозділі дисертант надає широку панораму ідей екосистемного підходу як в його імпліцитному визначенні теоретиками культури, так й в експлікаціях екологічної свідомості. Зокрема, антропологічний, семіотичний, лінгвістичний, візуальний повороти в культурі ХХ століття аналізуються в контексті досліджень роботи Р. Барта, Ж.Дерріда, Ж. Лакана, Г. Дебора, М. Шепіро, Т. Дж. Мітчелла, Ж.Бодрійяра, Г. Поллак. З досліджень українських філософів проаналізовані роботи Є.Бистрицького, О. Білого, Є. Головахи, А. Єрмоленка, М. Кисельова, Т.Розової М. Розумного, А. Толстоухова, тощо.

Актуальним є визначення понятійного апарату дослідження. Це, передусім, експлікації категорій «культурогенез», «системогенез»,

«передбачення майбутнього», «гуманізація». Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків, сформульованих у дисертації, забезпечується логікою викладення матеріалу, де наукові положення, теоретичні та практичні висновки є автентичними та належним чином обґрунтованими. Надзвичайно важливим є те, що дисертант не спрощує контекст функціонування екосистем в культурі до адаптивно-регулятивного, а визначає культурно-історичну цілісність екологічних проєктів як людиновимірну цілісність.

Наукове дослідження характеризується структурованістю та чіткістю зроблених висновків. Послідовно і логічно розкриваються та аргументуються положення, винесені на захист. Методи дослідження генеруються екосистемним підходом, особливої актуальності набуває компаративний підхід щодо інтерпретації таких категорій, як «гармонія», «гуманізм», «культуротворчість».

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. У вступі розкрито актуальність дисертаційного дослідження, обґрунтовано мету, об'єкт, предмет та сформульовано задачі дослідження, методи дослідження, показано наукову новизну одержаних результатів, їхнє практичне значення, включено відомості про апробацію, структуру та публікації по темі дисертації.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження» визначаються проблеми історіографії, аналізується культура як екологічно детермінована цілісність, надається інтерпретація системогенезу та культурогенезу національних культур в контексті глобалізаційних процесів.

Дисертант аналізує корпус досліджень з глобалізаційних проблем сучасності, зокрема роботи А. Апандурея, Д. Гелда, Д.Голдблатта, Е.МакГрю, Д. Перратона, С. Хантінгтона, Д. Мартена, Ж.-Л. Мецжера, Ф.П'єра, дослідження З. Баумана, П. Бергера, Ж. Бодрійяра, Ф. Джеймісона, Т.Лукмана, М.Фуко, які відображують постмодерністський локус

культуротворення. Спеціальна увага приділена аналізу досліджень київської філософської школи, зокрема робіт В. Шинкарука, С. Кримського, М.Поповича, В.Іванова та ін.

З екосистемних досліджень плідними є конотації М. Кисельова, який стверджує: «Свідомість принципово не може вмістити в собі дійсність і тому вона постійно перебуває в постійному становленні. На неї мають вплив процеси, що відбуваються в сучасному науковому пізнанні, „екофільні” або „екофобні” традиції, властиві тому чи іншому етносу (нації, держави, і домінуючому світоглядні установки людських співтовариств, тощо» [с.53].

Проблеми системогенезу та культурогенезу національної культури в контексті глобалізаційних процесів аналізуються в контексті екосистемного підходу. Дисертант звертається до роботи К. Шудрі, присвяченій проблемі передбачення майбутнього в мистецтві, вказує на складність прямих аналогій між акцептором дії в функціональній системі та естетичним ідеалом.

Другий розділ «Культура України ХХ століття як екосистема» присвячений визначенню гетерохронії та гетеротопії як факторів системогенезу української культури ХХ століття у вимірі стильових настанов бароко, модерну та постмодерну, особистісним перспективам розбудови культури як фактору гуманізації соціальних відносин людини.

Дисертант відмічає: «Всім відомо, що найвідоміші авангардисти – Малевич, Татлін були мешканцями України. Архітектоніка Малевича – експресивно поєднані паралелепіпеди – це прообраз нової архітектури. Башта Третього Інтернаціоналу Татліна з'явилася раніше, ніж всі візії постмодерного типу. Таке передбачення майбутнього і водночас символічний хронотопічний образ буття, таке забігання вперед у культурі, сформульоване у символічних модельних конструкціях (Ель Лисицький з його хмарочосами-проектами універсально нового, К. Малевич з його супрематизмом, башта Татліна), фактично свідчать про те, що українська культура ХХ століття як національний проект, як національна культура

випередила всі культури і сформувалася в проекті авангарду як один з глибинних сакральних центрів новітньої культури» [с. 87–88]. Це твердження є плідним для розуміння того, який вклад в формування європейської культури зробили українські митці, зокрема важливо побачити екосистемну місію культуротворчості як гуманізуючий поштовх культурогенезу.

Не менш актуальним є твердження автора про те, що стильові детермінанти грають провідну гуманізуючу місію гармонізації соціуму. «Стильові трансформації культури надзвичайно гостро визначають її потенціал, структуруючи образні імплікації сущого як іконологію та іконографію. Так, всім відомі риси українського бароко – надлишковість, яскравість, в українському модерні визначають синтетизм контекстних складових образного світоустрою європейської культури, постмодерн відкрив шлюзи алюзійонізму, іронічному ставленню до недавнього минулого» [с. 95]. Отже, автор поєднує соціокультурний, філософський та мистецтвознавчий аналіз, актуалізує увагу на мистецькій творчості, що стає провідним принципом артизації соціокультурного простору.

Третій розділ «Система гуманізації соціокультурного простору як культурогенез мистецьких ініціатив в культурі України кінця ХХ – початку ХХІ століть» присвячений визначенню феномену персоніфікації інформації та формування морально-естетичних цінностей людини, національній ідентичності в культурі України, мистецьким верифікаціям української ментальності.

Автор, проблематизуючи дух *gumante* культури як систему політичної, естетичної, мистецької ідентичності суб'єкта культуротворення, зокрема стверджує: «Тому всі зазначені образи розуміння етосу, комунікативні ландшафти як персональні ландшафти підштовхують до того, щоб говорити про персоніфікацію інформації, яка виводить нас на проблему морально-естетичної ідентичності людини як цілісності культури, яка постає надзвичайно гостро. Це є надетнічна, надполітична, наднаціональна

ідентичність, яка вирішується в рамках культури» [с.130]. Отже, автор уникає інструктивного підходу, а по суті проблематизує межі системного аналізу в гуманітарному дискурсі, що є евристичною філософською детермінантою екологічного мислення поза межами холізму та антихолізму, за Е. Мореном.

Термінологія дисертаційної роботи є загальноновизнаною. Оформлення як дисертаційної роботи, так і автореферату відповідає вимогам щодо кандидатських дисертацій, автореферат стисло передає зміст дисертації і не містить наукових висновків, які відсутні в дисертації.

Позитивно оцінюючи професійний рівень і наукову якість проведеного дослідження, треба зауважити, що в роботі є певні недоліки, що породжуються її інноваційним характером, а саме:

1. В підрозділі, присвяченому механізмам системогенезу в культурі, варто було б надати власне бачення аналогії між акцептором дії та соціокультурними механізмами регуляції соціальних відносин – естетичним та етичним ідеалом, художнім образом.

2. У системі презентації глобалістських моделей гармонізації комунікації, зокрема, так званого, «електронного уряду» слід було б застосувати екосистемний підхід для аналізу «ціфрової культури» як актора «дигітального гуманізму».

3. В контексті соціокультурної реконструкції феномену «політичної ідентичності» слід було б більш коректно розмежувати її симулякріві та власне екосистемні, національні детермінанти.

Проте вказані зауваження не мають принципового значення, скоріше, носять методичний характер і не зменшують наукову та практичну цінність результатів роботи.

Практична цінність дисертації полягає у можливості використання її результатів у курсах з філософської антропології, теорії та історії культури, історії стилів тощо. Отже, вважаю, що дисертація Чорного Романа Володимировича «Екологія культури як феномен гуманізації сучасного

соціокультурного простору» є своєчасною, самостійною і завершеною науковою роботою, відповідає вимогам щодо змісту і оформлення дисертацій (пп. 9, 10 та 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Кабінетом Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропология, філософія культури.

Доктор філософських наук, професор,
професор кафедри дизайну та технологій
Київського національного університету
культури і мистецтв

Ю. Г. Легенький

